

comprehension of Ukrainian children literature of 1960 – 1980-ies as a component of aesthetic sensation of the world of the middle of XX century remains insufficiently known type of Ukrainian urban literature.

Actuality of this scientific survey is caused by the new tendencies in literary criticism, when takes place an active re-reading of classical corpus of texts for whose analysis are used different methodological principles that enable to track peculiarities of artistic thinking of the writers.

Analysis of urban discourse in the works of V. Blyznets is interesting and necessary to help us better understand the signs and messages transmitted through the „Kyiv text” of the author. During the last decade we observe the growing interest to the artistic texts of the author, his masterpiece is studied with purpose to improve literature progress of pupils (Nataliia Kotliarenko), in the context of transformations of Ukrainian literary fairytale of 70-90-ies of XX century (Oksana Harachkovska), within the frame of genre-style modifications (Nataliia Reznichenko). Herewith we experience the need of systematic integral research of artistic world of Viktor Blyznets. Dimensional images of the city are circumscribed only in the research of Nataliia Sydorenko, who emphasizes that „the action of the narrative is localized in the contemporary with the author Kyiv and its neighbourhood”.

Key words: children’s literature, artistic thinking, urban themes, architectural discourse.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Луцак С. М.

УДК 821.161.2 / 711.4

Л. Л. Фіненко

**АРХІТЕКТУРА ЯК МІСТИЧНЕ
Й КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ ТЛО КИЄВА
(ЗА РОМАНОМ О. ІЛЬЧЕНКА „МІСТО З ХИМЕРАМИ”)**

Останнім часом в українській літературі почали з’являтися художні твори, суть яких полягає не стільки в розкритті теми міста, скільки в наданні місту як простору сакрального та культурно-історичного значення, містичності. До таких творів, зокрема, належить роман О. Ільченка „Місто з химерами”.

Дослідники роману О. Ільченка відзначають його спрямованість на розкриття таємничої суті старого Києва, міфічної структури, культу, що поєднує у собі досвід поколінь і химерність світобудови. Сам же Київ закодований у його величній архітектурі, що відлунує життям багатьох

епох, виразником однієї з яких стає протагоніст роману Владислав Городецький.

За задумом автора роману, перед читачем повинен постати специфічний образ Києва, упізнати який можливо тільки за химерними архітектурними спорудами, які впливають на підсвідомість людини. Одночасно з цим один із найбільш відомих дослідників роману О. Ільченка Я. Поліщук зазначає: „Київський культурний ландшафт проявляється в романі О. Ільченка цілком рельєфно й симпатично” [5, с. 12]. Цей ландшафт виступає сакральним серцем Києва, оточеним містичними проявами потойбіччя.

О. Ільченко, розгортаючи дві паралельні сюжетні лінії, формує дуалістичність міського простору, окремі локуси якого утворюють гармонічне міське середовище, що уособлює собою культурне надбання українського народу. Цими сюжетними лініями є лінія життя і творчості Владислава Городецького та лінія сучасності, своєрідними виразниками якої постають підлітки Артем та Влад, які перебувають у пошуках істини. Проте обидві лінії нерозривно пов'язані з містичним та культурно-історичним тлом Києва, утвореним його архітектурою. Шар архітектури, з яким пов'язана містика й культура Києва, органічно вплітається у світ зодчого Владислава Городецького, підсвідомість якого виводить у реальність химерні споруди, що перетворили Київ на витвір мистецтва.

Містична складова роману – це не стільки саме творіння Городецького – Будинок з химерами на Банковій, скільки підсвідоме уявлення трьома архітекторами споруд, фасади яких декоровані міфічними чудовиськами й утворюють трикутник із закодованим значенням. Шедевральні будинки, вражаючи красою своєї архітектури, пробуджують у підсвідомості їхніх творців почуття невідворотності зла, яке приходить до них уві сні під виглядом змія-дракона. Навіть дружина Городецького відчуває приховану пільму будинку видатного архітектора: „Кого ти хочеш ввести в оману? На будинку ховаються ящірки, крокодил, дракон, змії! І не просто якісь вужі чи гадюки, а оті мало не біблійні гади, спокусники роду людського!” [3, с. 23]. Літературознавець Я. Поліщук стверджує, що Городецький, „відчуваючи одержимість духу Темряви, прагне пізнати природу зла, яке проникає в його сні. І звертається з цим до різних київських авторитетів. Урешті, він приходить до усвідомлення містичного трикутника, який утворюють новітні архітектурні символи міста, – цю фігуру значать будинки із зображенням нечистих сил на фасадах, причому один із них (той, що стає в основі трикутника) – його власний дім з химерами” [5, с. 15]. Персонажі твору твердо приурочені певному місцю, локусу. Цим локусом у романі О. Ільченка постає містичний трикутник як елемент міста-міфу. Трикутник – це функціональне поле не тільки Городецького, а й самого Києва, бо всередині нього розташована сакральна святиня міста – Софія Київська.

Проте увесь сюжетний маховик роману „Місто з химерами” розкручується довкола будинку з химерами на Банковій, 10. О. Ільченко використовує будинок з химерами в ролі містичного осереддя Києва: саме в ньому пробуджується давній дух великого міста, що постає й у зміїних валах, й у химерних видіннях Городецького, й у декоруванні архітектурних пам’яток. Готика, модерн, бароко – лише стилістичні вияви культу Києва, вигадка, що може цілком перетворитися на реальність, як став реальним сон архітектора: „Городецький, високо задираючи голову, оглядав дім за номером вісім – той був таки не маленький. Балкони, напівколони, а на разі над усією вулицею... Що це? Зодчий здригнувся: величезна голова диявола, посміхаючись, дивилася з новопосталого будинку в бік Львівської площі, вздовж Великої Житомирської” [3, с. 88]. Потойбічне, що до певного часу перебувало в підсвідомості зодчого, виявилось ще в одному будинку, тепер на Гоголівській вулиці: „Городецький задер голову, щоб уважно роздивитися верх будинку... І сторопів! Там, нагорі, сидів, сказати б, любовно, чудово зроблений чорт і, усміхаючись, дивився з високої точки в бік центра міста” [3, с. 113]. Так перетворився на реальність не тільки сон зодчого, а й містичне пророцтво шамана: містичне тло міста розширило свій простір, ставши трикутником, викристалізованим з химер.

Городецький, за романом, наче потрапив під вплив психозу, що саме змушував його підсвідомість створити будинок з химерами: „Деструктивна сила психозу може звільнити уяву від кайданів традиційних норм, і стилізовані образи, усвідомлювані хворими, нерідко з жорстокою справедливістю демонструють нам таємні сторони людського досвіду” [2, с. 277].

У романі „Місто з химерами” О. Ільченко виразно змальовує тип людини, на яку впливає саме місто, Київ з його величною архітектурою, що проймає таємністю, химерністю кожну мить життя. Виходячи з цього, доречним буде зауваження теоретика мистецтва Р. Арнхейма: „Людська свідомість і мозок отримують, формують і витлумачують образ зовнішнього світу з усіма його свідомими та несвідомими силами, а область несвідомого без відображення чуттєво сприйраних речей ніколи не змогла б проникнути в наш життєвий досвід” [1, с. 385]. Виходить, що містичне тло Києва яскраво вималюється не тільки в архітектурному надбанні міста, а й у підсвідомості Городецького, архітекторів будинків на Великій Житомирській та Гоголівській, у кожній окремій людині, яка хоча б раз подивилася вгору на таємничі химери. Ось тут, у містиці трикутника з химерами, починає стикатися реальне та ірреальне, культурне та міфічне, вималюючи культ Києва, його своєрідний тотем. Проте можливе есхатологічне знищення світу – ось причина появи виразної київської архітектури.

Архітектура як культурно-історичне тло Києва за задумом О. Ільченка повинна слугувати реальності, бути тим, що бореться проти

вигадки, якою став сучасний „реальний” світ. У сузір’ї думок тільки унікальне, вражаюче зможе зберегти світ від перетворення на фікцію, зібрання однотипних глобальних ідей. Допомогти цьому може лише мистецтво. Архітектура – це вид мистецтва, а саме мистецтво, за висловом О. Маркварда, „перетворюється в антивигадку в міру того, як реальність перетворюється у збір вигадок” [4, с. 217]. Цьому судженню відповідає мислення митця, який творить власний світ і світ людства: „Якщо Бог знищує світ, треба винайти світ, щоб зберегти його. І якщо не вистачає винахідливого потенціалу в наукових відкриттів у сфері техніки та політики, тоді залишок винахідливої заборгованості повинно сплачувати мистецтво. Саме на цьому шляху мистецтво перетворюється на естетичне мистецтво. Воно вже не наслідує дійсність, а піднімається над нею, розвиваючись в оригінальну самість, перетворюючись на геніальну ілюзію, розростаючись у Фіктивне” [4, с. 238]. Усвідомлення Владиславом Городецьким власного творчого генія, що творить новий світ призводить до снів зі змієм, створення величної архітектури, яка поступово стає історією та культурою Києва, його тлом, його внутрішньою суттю.

Особливе місце в романі відводиться новому архітектурному вигляду Києва початку ХХ століття, який зіштовхується зі старим Києвом епохи Київської Русі. О. Ільченко протиставляє старе й нове, Софію Київську і містичний трикутник химер, як добро і зло, але величне творіння, що є витвором мистецтва, являє собою лише інше сприйняття світу, думку про яке висловив у романі першовідкривач прадавніх культур Вікентій Хвойка: „Розмова з Вікентієм В’ячеславовичем справила на будівничого двоїсте враження. Особливо збентежило пана Владислава амбівалентне ставлення видатного археолога і дослідника старовини до образу Змія. Теза про „зло, котре часом несе і благо” чомусь не дуже сподобалася Городецькому” [3, с. 82].

Локальну роль у романі надано представникам сучасності, студентам Артему та Владу. Їхня функція у творі – вираження ідей автора, його думки про неабияку роль архітектури у формуванні культурно-історичного тла Києва, нерозривно пов’язаного з його міфічним культом, легендарним минулим. О. Ільченко передає через Владу та Артема загальну ідею збереження архітектури – осередка культури, історії, пам’яті. Підлітки розуміють значення сакрального центру міста, який опинився в лабетах химер: „Три будинки з чортами є? Є! Софія з храму перетворилася на музей... Скільки церков у Києві зруйнували „антихристи”, як казали на більшовиків при початку їхнього правління... А „Будинок з химерами” [...] був житловим, як його задумав Городецький, лише до 1920-х років. А звідтоді в ньому ніхто не живе, а так, заходить. [...] Нечиста сила в місті таки розгулялася!” [3, с. 133].

Архітектура відіграє вирішальну роль у формуванні погляду на топос Києва початку ХХ століття. Вона невідворотно змінює долі людей, починаючи від самого архітектора Городецького й закінчуючи Владом та

Артемом – підлітками, яких зачарували великі архітектурні творіння. Химери будинку на Банковій, 10, диявол будинку на Великій Житомирській, 8, скульптура чорта на будинку, що на Гоголівській, 34, – усе це є містичним тлом Києва, які виконують, одночасно з цим, роль візуальних пам'яток історії та культури великого міста.

Допомагає авторові у формуванні культурного простору навколо найяскравіших локусів міста введення у роман представників мистецтва: Лесі Українки, І. Франка, М. Гумільова та інших, проте вони – лише фон, елемент, складова культури Києва, неперевершеність якого полягає саме в незвичайній геометрії форми.

Список використаної літератури

- 1. Арнхейм Р.** Искусство и визуальное восприятие / Под ред. В. П. Шестакова / Р. Арнхейм. – М. : Прогресс, 1974. – 386 с.
- 2. Арнхейм Р.** Новые очерки по психологии искусства / Под ред. В. П. Шестакова / Р. Арнхейм. – М. : Прометей, 1994. – 352 с.
- 3. Ільченко О.** Місто з химерами : роман / За ред. І. Андрусика / О. Ільченко. – К. : Грані-Т, 2010. – 160 с.
- 4. Немецкое** философское литературоведение наших дней: Антология / Сост. Д. Уффельман. – Спб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. – 552 с.
- 5. Поліщук Я.** Ревізії пам'яті : літературна критика / За ред. М. Понятовської / Я. Поліщук. – Луцьк : Твердиня, 2011. – 216 с.

Фіненко Л. Л. Архітектура як містичне й культурно-історичне тло Києва (за романом О. Ільченка „Місто з химерами”)

У статті досліджується архітектура як містичне й культурно-історичне тло Києва. Подається аналіз впливу архітектурних споруд на загальну культурну цінність міста, його історію. Проводиться аналіз ролі архітектури у створенні міфічного та реального простору Києва. Утверджується думка про особливу роль творця-архітектора та його творіння у створенні гармонійного міського середовища. Пояснюється важливість збереження архітектурних пам'яток, що є осередками культури та історії. Автор наголошує на особливостях візуального сприйняття архітектури, її особливій ролі у створенні міста-культу. У роботі досліджується проблема ідентифікації Києва, його культурної та історичної спадщини. Стаття спрямована на відкриття символічного образу Києва – осередка легендарної історії та культури. Автор статті приділяє особливу увагу химерності та містичності творінь Владислава Городецького. Прагне показати протагоніста роману у його зв'язку з локусами Києва.

Ключові слова: химери, містика, архітектура, культура, історія.

Финенко Л. Л. Архитектура как мистический и культурно-исторический фон Киева (по роману О. Ильченка „Город с химерами”)

В статье исследуется архитектура как мистический и культурно-исторический фон Киева. Проводится анализ влияния архитектурных сооружений на общую культурную ценность города, его историю. Проводится анализ влияния архитектуры в создании мифического и реального пространства Киева. Утверждается мысль об особенной роли творца-архитектора и его создания в создании гармоничной городской среды. Объясняется важность сохранения памятников архитектуры, которые являются центрами культуры и истории. Автор выделяет особенности визуального восприятия архитектуры, её особенной роли в сотворении города-культы. В работе исследуется проблема идентификации Киева, его культурного и исторического наследия. Автор статьи уделяет особенное внимание химерности и мистичности творений Владислава Городецкого. Стремится показать протагониста романа в его связи с локусами Киева.

Ключевые слова: химеры, мистика, архитектура, культура, история.

Finenko L. L. Architecture as Mystical and Cultural-Historical Background of Kyiv (on the Novel „City With Chimeras” by O. Ilchenko)

The role of architecture in creation real and mythic space of Kyiv is examined in the article „Architecture as mystical and cultural-historical background of Kiev (on the novel „City with chimeras” by O. Ilchenko)”. The author emphasizes on the peculiarities of visual perception of architecture, its peculiar role in creations of a city-the cult. The problem of Kyiv’s identification, its historical and cultural heritage is considered in the article. L. Finenko pays attention to the mysticism of huge buildings of Kyiv’s architect, their chimeric. The article is aimed at the disclosure of the symbolic form of Kyiv – centre of legendary history and culture. Architecture as mystical and cultural-historical background of Kyiv is examined in the article. The author analyzes the impact of architectural buildings on culture of the city, its history. It is approved the idea about the peculiar role of creator and his creations in building up the harmonious urban surroundings. Explains the importance of preserving the monuments of architecture that are the centre of culture and history. L. Finenko pays peculiar attention to the mysticism of creations by Vladislav Gorodetsky. The author tries to show the protagonist of the novel in his connection with Kyiv’s locus.

Key words: chimeras, mysticism, architecture, culture, history.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Нестелєєв М. А.